

ДО ПРОБЛЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКЗЕРСИТИВНИХ ПЕРФОРМАТИВНИХ
МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ

У статті досліджено екзерситивні мовленнєві акти. Насамперед, приділено увагу їх класифікації, підґрунтям якої слугують семантичні, синтаксичні і прагматичні чинники, описано прагматичні умови успішності їх уживання в мовленні та визначено пресупозиції. Аналіз ведеться на основі виокремлення домінантних перформативних екзерситивних дієслів, які вживаються у функції предиката екзерситивного мовленнєвого акту

Розвиток лінгвістики вже з середини минулого століття йде шляхом інтеграції суміжних наукових дисциплін, у результаті чого виникли і розвиваються прагмалінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика тощо. Мовленнєва діяльність стала вважатися однією із форм життєдіяльності. Діяльнісний підхід створив умови для систематизації й організації відношень мовних феноменів, сфери людської особистості і сфери суспільства. Так, однією із найбільш актуальних лінгвопрагматичних напрямів стала теорія мовленнєвих активів, сформована в дослідженнях Дж. Остіна і Дж. Сьорля. **Об'єктом нашої розвідки** є екзерситивні перформативні мовленнєві акти, виділені в класифікації Дж. Остіна, **предметом** – їх експліцитне вираження в мовленні.

Екзерситивним Дж. Остін вважає акт здійснення влади, прав чи впливу [1: 117]: *призначаю, звільняю, наказую, вимагаю, прошу, благаю, забороняю, раджу, рекомендую* тощо. Узагальнююче визначення екзерситивного мовленнєвого акту полягає у вираженні волевиявлення мовцем, яке спрямоване на каузацию діяльності адресата, і це означає, що в логічній структурі такого мовленнєвого акту є компонент волі – *Хай буде так!* [2: 374]. Особливість таких мовленнєвих активів полягає в їх спрямованості на зміну навколишньої ситуації за допомогою мовленнєвих дій, їх мета "зробити так, щоб дійсність відповідала словам" [3: 172], тобто мовець спонукає адресата здійснити дію на його користь або на власну.

Метою роботи є формування методологічних засад дослідження екзерситивів та їхніх різновидів. Послугуючись терміном *екзерситиви*, варто зважати на те, що у класифікації Дж. Сьорля ці ілокутивні акти виділені у клас директивів, і, взагалі, в лінгвістичній літературі екзерситивні висловлювання більш відомі як директивні, або спонукальні, або імперативні. Спираючись у власних дослідженнях перформативних мовленнєвих активів на компактнішу класифікацію Дж. Остіна, ми вживатимемо термін *екзерситив* (*екзерситивне висловлювання / акт*). Екзерситив можна схарактеризувати як двобічний ініціальний мовленнєвий акт, який означає початок мовленнєвої інтеракції, для успішної реалізації якої потрібна відповідна реакція з боку адресата. Дослідженню спонукальних висловлювань були присвячені роботи В. С. Храковського, О. П. Володіна, Л. О. Бірюліна, Ц. Саранцацрал, Л. О. Сергієвської, В. І. Козирева, Н. Ф. Гладуш, О. І. Беляєвої, І. С. Андреєвої, А. І. Ізотова, які виділили диференційні ознаки основних видів спонукання (*накази, прохання, поради* тощо); схарактеризували комунікативні ситуації їх вживання; дослідили різноманітні засоби вираження окремих видів спонукання тощо. На матеріалі української мови категорія спонукальності досліджувалася Л. В. Бережан [4], О. Л. Даскалюк [5], С. В. Мясоедовою [6], О. В. Нарушевич-Васильєвою [7], Н. О. Бондарєвою [8], Л. В. Фоміною [9] та ін. Даній проблемі присвячені праці російських дослідників: Н. Г. Закутської, яка досліджувала директиви на основі особистісних характеристик персонажів реалістичної драми, тобто вивчався вплив індивідуальних якостей особистості та її психологічного стану в момент реалізації висловлювання того чи іншого типу екзерситивного акту [10]; А. О. Стеблєцова фіксує увагу на тексті ділового письма, що, на її думку, може слугувати показовим матеріалом для аналізу комунікативно-прагматичного впливу та використаних для цього мовленнєвих стратегій [11]; М. Г. Шевцова уводить поняття директивного стилю, який охоплює мову офіційних документів [12]; О. О. Давиденкова досліджує англійські питальні речення на матеріалі рекламного дискурсу, у рекламі використовується непряма імперативність, яка передбачає периферійні засоби вираження спонукань [13]; С. О. Попова пропонує досліджувати директиви на основі літературної рецензії. У прагматичному плані функції рецензії спрямовані не тільки на переконання, але й на спонукання певних дій у майбутньому [14]. Проте низка питань, зокрема дослідження перформативних екзерситивних активів на матеріалі української мови, не досліджена, а відтак проблематика залишається **актуальною**.

Екзерситивний мовленнєвий акт найкраще розглядати як функціонально-прагматичне поле, планом змісту якого є комунікативна інтенція мовця, а планом вираження – різноманітні мовні засоби передачі екзерситивної інтенції. Узагалі спонукальні мовленнєві акти досліджувалися у співвідношенні трьох аспектів – семантичний, синтаксичний та прагматичний (або комунікативно-прагматичний).

1. Семантичний аспект, що включає аналіз пропозиційного змісту висловлювань, вивчали на прикладі англійських дієслів мовлення різні вчені [15; 16; 17]. Є аналіз таких дієслів на матеріалі німецької мови [18; 19]. А. В. Дорошенко досліджує умови вибору англійських дієслів в непрямих мовленнєвих актах [20]; Р. В. Нікіфорова аналізує семантику висловлювань на матеріалі англійської мови [21]; Н. А. Депутатова проводить зіставний аналіз стимулюючих реплік спонукальної семантики на матеріалі англійської та російської мов [22]; Н. М. Хабірова систематизувала семантичні моделі спонукальних висловлювань на матеріалі татарської та англійської мов [23]; В. С. Храковський і О. П. Володін досліджували семантику та типологію імператива [24].

2. Синтаксичний аспект включає аналіз засобів вираження спонукання на синтаксичному рівні. Цій проблемі присвячені праці Б. Фразера, зокрема проаналізовано синтаксичні особливості функціонування перформативних дієслів [25]; О. В. Богемова дослідила формування спонукальних конструкцій у французькій мові [26]; Л. В. Сурикова вивчила синтаксичні моделі мовленнєвого акту пропозиції на матеріалі англійської і російської мов [27]; Л. О. Бірюлін і В. С. Храковський проаналізували структуру спонукальних речень [28]; В. С. Іосифова з'ясувала засоби вираження спонукання на матеріалі мовлення росіян [29].

3. Прагматичний аспект включає фактори соціолінгвістичного і соціопрагматичного характеру. Тут виділяемо роботи О. І. Беляєвої, яка провела комплексний аналіз спонукальних мовленнєвих актів на матеріалі англійської мови [30; 31]; Н. Ф. Баландіної, яка виділила смислові різновиди чеських імперативних прагматичних кліше з урахуванням ситуативного контексту [32]; Л. О. Бірюліна, який проаналізував послідовність дій адресанта і адресата в прагматичних ситуаціях спонукання [33; 34]; Н. І. Формановської, в роботі якої досліджуються взаємозв'язки категорії спонукання з мовленнєвим етикетом [35]; Ц. Саранцацрал, яка наводить соціо-прагматичні характеристики спонукання в російській мові [36].

Виходячи із створених вказаними вище вченими концептуальних засад, зокрема загальної тези теорії мовленнєвих актів: успішна реалізація будь-якого мовленнєвого акту детермінується пресупозиційними умовами. Подамо пресупозицію вживання екзерситивів:

- 1) адресант бажає спонукати адресата до виконання / невиконання дії;
- 2) адресант правомірний висловити своє спонукання;
- 3) адресат здатний виконати дію;
- 4) адресат зробить цю дію.

У прагмалінгвістичних роботах, присвячених спілкуванню, більшість науковців зосереджують увагу на способах досягнення успішного спілкування. О. К. Теплякова зауважує, що аналізуються головні умови, які сприяють установленню взаєморозуміння, детально розглядаються ті чи інші типи взаємодії між комунікантами, фактори, які забезпечують цю взаємодію, виокремлюються постулати, максими, необхідні для успішного спілкування [37: 8].

Так, О. І. Беляєва досліджує два зовнішні фактори, що забезпечують успішність екзерситивного мовленнєвого акту:

- а) здатність адресата декодувати семантичний і прагматичний зміст висловлювання;
- б) відповідність реакції адресата на висловлювання і початкової інтенції відправника цього висловлювання, тобто тієї інтенції, наявність якої зумовила його вступити в комунікацію з адресатом [30: 16-18].

Голландський дослідник Г. А. ван Дейк стверджує, що для успішної комунікації значну роль відіграє знання комунікативної ситуації. Він виділяє такі критерії: тип соціальної ситуації (особиста, суспільна, інституційна / формальна – суди, лікарні; неформальна – салон автобуса, ресторан), характеристика учасника комунікації (позиції – ролі, статуси; властивості – стать, вік; стосунки – зверхності, підлеглості, авторитету; функції – родинні (батько, син), суспільні, державні (суддя, депутат) [38: 23-24].

Крім окреслених факторів на спосіб вираження комунікативної інтенції, на думку Дж. Ліча, впливають також деякі загальні принципи мовленнєвого етикету і принцип ввічливості [39: 247]. П. Грайс головним принципом мовленнєвого спілкування вважав принцип кооперації, у якому виділив чотири конкретніших постулати:

- 1) якості – висловлювання повинно бути істинним;
- 2) кількості – висловлювання повинно містити не більше і не менше інформації, ніж це необхідно для виконання даної мети;
- 3) відношення – релевантність висловлювання по відношенню до теми;
- 4) способу – ясність висловлюваного [40: 222-224].

О. І. Беляєва пропонує окреслити такі прагматичні ознаки для опису відмінностей між основними типами директивів:

- 1) облігаторність виконання дії для адресата;
- 2) бенефакторність дії для одного із комунікантів;
- 3) пріоритетність стану мовця або адресата [30: 16-20].

Використовуючи ці ознаки для своєї типології, О. І. Беляєва поділяє директивні мовленнєві акти за такими типами: 1) прескриптиви, для яких характерні пріоритетність позиції мовця і облігаторність

виконання дії для адресата (ознака бенефакторності дії тут нерелевантна): *наказ, розпорядження, дозвіл, заборона, інструкція, припис, замовлення*; 2) реквестиви, для яких характерні пріоритетність адресата, необлігаторність і бенефакторність дії для мовця: *прохання, благання, запрошення*; 3) сугестиви, для яких характерні пріоритетність мовця, необлігаторність і бенефакторність дії для адресата: *порада, пропозиція, попередження*. Кожному із типів притаманний свій набір ознак [30: 16-20].

В. І. Карасик виділяє категоричні і некатегоричні директивні мовленнєві акти. До категоричних учений відносить *накази, інструкції, заборони*, які виражають волю мовця, при цьому думка адресата не береться до уваги [41: 69-73]. Некатегоричні директиви є більш складними утвореннями порівняно з категоричними, оскільки мовець залежно від обставин намагається зменшити силу прямого впливу на адресата. До некатегоричних відносяться мовленнєві акти *вибачення, прохання, рекомендації* [41: 75].

Л. Г. Карандеева пропонує розглядати як директивний перформативний акт вимоги, виділений на підставі прагматичної пресупозиції небажання адресата виконати каузовану дію [42: 10].

Існують різні мовні засоби вираження екзерситивних мовленнєвих актів. Граматичне ядро плану вираження екзерситивів, на думку О. І. Беляєвої, складає категорія імперативної модальності, яка реалізується в екзерситивному мовленнєвому акті у формі імперативних речень. Імперативні речення вживаються переважно для вираження прескриптивних екзерситивних мовленнєвих актів, коли наявна прагматична пресупозиція облігаторності виконання дії, забезпечена пріоритетною статусною позицією мовця [30: 65]. М. В. Агасандова, досліджуючи односкладні спонукальні інфінітивні речення французької мови, зробила умовивід, що значення кожного спонукального мовленнєвого акту конкретизується в межах визначеного прагматичного контексту, зокрема визначається пріоритетністю позиції мовця стосовно адресата. В імперативних реченнях комунікативна установка виражається інтонацією [43: 3].

Експліцитним засобом вираження екзерситивного мовленнєвого акту слугують перформативні дієслова в їх класичному вживанні – "експліцитні перформативи" [1: 67] або "перформативні префікси" [44: 224]: *наказую, призначаю, звільняю, дарую, оголошую, заявляю, затверджую, ставлю (до відома), рекомендую, раджу, називаю, застерігаю, пропоную, запрошую, попереджаю, вимагаю, запитую, прошу, благаю, забороняю, дозволяю* тощо. Більшість лінгвістів вважає, що найбільш адекватним способом вираження ілюктивності екзерситивних висловлювань є експліцитна перформативна формула [18; 45-49].

Експліцитна й найповніша перформативна структура екзерситивних висловлювань реалізується в складнопідрядному реченні з підрядною з'ясувальною, головна частина якого містить предикат із екзерситивною інтенцією: *Я / Ми наказую(ємо) / раджу(-имо) / прошу(-имо), щоб ви зробили: Наказую вам, щоб ви повернулися у місто; Я раджу тобі, щоб ти повернувся у місто; Я прошу вас, щоб ви повернулися у місто; Я наказую, щоб в'язень цей не міг ні з ким ні бачитись, ні листуватись* (В. Шевчук). Іntenцію спонукування найкраще й найповніше репрезентує спеціальний індикатор – дієслово-перформатив. Наприклад, для наказів таким є перформативне дієслово *наказую(-ємо): Я наказую – треба поставити скрізь, де посуваються тавроскіфи, засади, і лазутчиків треба послати, і тобі, Іоанне, виставити металеві машини...* (С. Скляренко), для пропозицій перформативне дієслово *пропоную(ємо): Пропоную оцю татарську кривулю передати прапорицику Котляревському як переможцю у боротьбі за честь людини!* (І. Пільгук).

Залежно від конкретного наповнення перформативної моделі стандартна структура складнопідрядного речення може зазнавати різноманітних модифікацій. Так, підрядна частина може номіналізуватися, перетворюючись в додаток-інфінітив: *Я пропоную допитати його вогнем* (В. Малик); *І тобі, Мокію, раджу не вірити українізації* (М. Куліш); *Наказую суворо стежити в тутешньому повіті за Драгомановим* (Л. Горак); *Наказую збільшити вдвічі вхідні і вихідні* (І. Пільгук).

В окремих випадках інфінітивний компонент ще більше номіналізується у формі іменника, пор.: *Запрошую погостити і Запрошую в гості; Великого візира призначаю головним шефом цього походу* (М. Лазорський); *Якщо Якуб-ага захоче мати мене своїм товаришем, я з радістю пропоную свої послуги* (В. Малик); *Рекомендую, – подав він майорові довгасту мілку тарілочку. – Оселедчик без шкірки. Виключно для вищих чинів* (П. Загребельний). Іноді в екзерситивних висловлюваннях позиція інфінітива може виявитися незаміщеною у тому випадку, коли її семантика відома з попереднього контексту: *Дозволяю; Ще раз попереджую*.

Варто зазначити, що деякі екзерситиви зберігають навіть при негації своє значення і не втрачають перформативності [47: 215; 50: 66], наприклад, перформативні дієслова: *не дозволяю = забороняю, не забороняю = дозволяю: – Я не дозволю! – А я без дозволу! Він поцілував її волосся. – Я забороняю! Чуєте?* (П. Загребельний).

Екзерситивна стандартна перформативна модель може відходити від перформативного канону, зокрема від першої особи теперішнього часу дійсного способу, наприклад, як особливий її різновид можна розглядати конструкції екзерситивів, у яких дієслівна лексема виступає у формі пасиву: *Запрошується свідок – Іванов І. І.; Головнокомандуючим призначається прапорицик Криленко* (В. Ілляшенко). Ці висловлювання відрізняються від стандартної перформативної формули тим, що в них

мовець не експлікований як автор спонукання (запрошення, призначення тощо). Тут особа, яка передала спонукання автора, не є суб'єктом даного спонукання, вона виступає у ролі посередника між комунікантами – автором спонукання і адресатом, і її функція полягає тільки у передачі такого повідомлення [51: 92-93].

Перформативні дієслова, які репрезентують інтенційний зміст екзерситивних реплік, можуть мати форму 3-ої особи однини і множини теперішнього часу дійсного способу: *Деканат пропонує залишити вас в аспірантурі* (з вуст декана факультету).

Варіантами реалізації повної перформативної моделі можна розглядати конструкції, де дієслівний предикат *просити* вживається у формі 1-ої особи однини майбутнього часу: *Попрошу вас не запізнюватися*; у формі умовного способу: *Я попросив би вас вийти* тощо.

У спілкуванні комуніканти можуть використовувати модалізовані реченнєві конструкції для створення, наприклад, ввічливого фону мовленнєвої взаємодії. Особливим різновидом базової моделі можна вважати конструкції з модальними дієсловами: *мусити, хотіти, могли, насмілюватися* в усіх часових формах, які вживаються як у розповідній, так і в питальній формі. Особливістю перформативних конструкцій з модальними дієсловами є вживання перформативного предикату у формі інфінітива, що принципово не впливає на перформативний характер конструкцій та їх комунікативну спрямованість. Модальне дієслово такої конструкції виконує роль не тільки додаткового будівельного елемента, "призначеного для ускладнення і розширення" моделі, але й здатне виступати в якості "захисника" (у розумінні Е. Фрейзера), що пом'якшує ступінь впливу на адресата, або інтенсифікатора, призначеного посилювати вплив на комунікативний ефект з боку мовця [19: 113].

Модальне дієслово у розповідних конструкціях використовується для вираження права мовця здійснити вказану ним мовленнєву дію в якості одного кроку, а також для контролю з його боку за ходом мовленнєвого впливу, наприклад: *Хочу попросити вашого дозволу; Я хочу попередити, що те, про що я говорив і далі говоритиму, я роблю од щирого серця...* (Остап Вишня); *Сьогодні хочу запропонувати ще одного...* (Б. Левін). У цих екзерситивних висловлюваннях модальне дієслово *хотіти* використовується в конструкціях *Я хочу + перформативне дієслово (просити, попереджувати, пропонувати)*. Така модальна форма вживається у формальному і піднесеному реєстрах.

Конструкції *Я повинен + перформативний предикат* вживаються з екзерситивними дієсловами *просити, попереджувати*: *Повинен просити вас призначити зустріч; Повинен попередити про перевірку* тощо.

Питальна конструкція *модальне дієслово + 1 особа + перформативне дієслово*: *Чи можу я запросити вас на обід?* на відміну від розповідних моделей є більш ввічливою формою мовленнєвого впливу. Мовець використовує питальні форми екзерситивів у спілкуванні для регулювання мовленнєвої взаємодії. Він намагається заручитися згодою адресата на свою користь, не використовуючи інтенсивних засобів.

Іноді у спілкуванні вживаються умовні конструкції *якщо + 1 особа + модальне дієслово + перформативне дієслово*: *Якби я міг вам порадити...*, які вважаються не тільки етикетними, але і виступають як ефективний засіб привласнення мовцем мовленнєвого амплуа як такого, хто дає пораду, шляхом моделювання відповідного "дозволеного" характеру висловлювання [52: 16].

Ці речення доводять, що модальне дієслово як компонент модалізованих перформативних конструкцій відіграє важливу роль. Його вживання в цих моделях сприяє успішності спілкування й контролю над процесом інтеракції, але вони не є універсальними, оскільки *накази, прохання, заклинання* не виражаються за допомогою модалізованих перформативних конструкцій.

У спілкуванні перформативні екзерситивні дієслова можуть замінюватися на словосполучення з віддієслівними іменниками: *віддаю наказ, даю пораду* тощо: *Так слухайте ж мого наказу, – сказав сотник...* (М. Старицький); *Я даю тобі добру пораду. Ти врятуєш себе, сім'ю, Київ і всіх киян...* (В. Малик) тощо.

Можливі випадки, коли віддієслівний іменник (прохання, порада тощо) поєднуються з наступними реченнями (підрядними, безсполучниковими), інфінітивом: *А прохання маю до хана єдине: нехай його вони не обкрадають воїнів султана...* (Ю. Мушкетик); *Ми, члени КСМУ, обговоривши питання про прізвище взагалі, принципово подаємо таку пропозицію: ми переконані, що за повного соціалізму поміж вільних безкласових людей поведуться зовсім інші, нові прізвища* (М. Куліш); *Прохання – не турбувати*. Такі конструкції слугують засобом вираження багатьох типів екзерситивів.

Отже, екзерситивні висловлювання, що корелюють зі стандартною перформативною формулою і з її різноманітними маніфестаційними варіантами, є основними в плані конструктивного вираження ілюктивного змісту. На майбутнє заслуговує на увагу власне імперативні конструкції та їх мовні індикатори.

СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин ; [пер. с англ.] // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17 : Теория речевых актов. – С. 22–130.
2. Lyons J. Semantics / J. Lyons. – Cambridge : University Press, 1977. – Vol. 2 (XIV). – P. 374–377.

3. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов / Дж. Р. Серль ; [пер. с англ.] // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17 : Теория речевых актов. – С. 170–194.
4. Бережан Л. В. Категорія спонукальності в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. В. Бережан. – Івано-Франківськ, 1997. – 16 с.
5. Даскалюк О. Л. Семантико-граматична характеристика імператива сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. Л. Даскалюк. – Чернівці, 2006. – 20 с.
6. Мясоєдова С. В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / С. В. Мясоєдова. – Харків, 2001. – 178 с.
7. Нарушевич-Васильєва О. В. Категорія спонукальності у прагмалінгвістичному аспекті : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. В. Нарушевич-Васильєва. – Одеса, 2002. – 176 с.
8. Бондарєва Н. О. Структурно-семантичні і комунікативно-прагматичні особливості висловлювань із концептом "порада" : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. О. Бондарєва. – Київ, 2005. – 19 с.
9. Фоміна Л. В. Комунікативна організація безсполучникового складного речення спонукального типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. В. Фоміна. – Харків, 2000. – 19 с.
10. Закутская Н. Г. Директивные речевые акты как средство характеристики психологических особенностей личности / Н. Г. Закутская // Социальная власть языка : сб. науч. трудов. – Воронеж : ВГУ, 2001. – 270 с.
11. Стеблецова А. О. Использование перформативов в сфере деловой коммуникации / А. О. Стеблецова // Коммуникативные и прагматические компоненты в лингвистическом исследовании : сб. статей. – Воронеж : ВГУ, 1995. – 152 с.
12. Шевцова М. Г. Директивный стиль как один из функциональных стилей / М. Г. Шевцова // Единство системного и функционального анализа языковых единиц. – Вып. 7. – Ч. 2. – Воронеж : ВГУ, 2003. – 228 с.
13. Давыденкова О. А. Вопрос как когнитивная основа реализации имплицитного воздействия английских предложений рекламно-инструктивного характера / О. А. Давыденкова ; [отв. ред. Н. Н. Болдырев ; редкол. : Е. С. Кубрякова, Е. М. Позднякова, В. Б. Гольдберг и др.]. // Композитная семантика : материалы Третьей Междунар. шк. семинара по когнитивной лингвистике, (18–20 сентября 2002 г.) : в 2-х ч. – Ч. 1. – Тамбов : Изд-во ТГУ имени Г. Р. Державина, 2002. – 211 с.
14. Попова С. А. Прагматический аспект литературной рецензии / С. А. Попова ; [под ред. Н. Л. Потаниной] // VIII Державинские чтения. Филология и журналистика : материалы науч. конф. преподавателей и аспирантов. – Тамбов : Изд-во ТГУ имени Г. Р. Державина, 2003. – 172 с.
15. Wierzbicka A. English act verbs : a semantic dictionary / A. Wierzbicka. – Sydney : Academic Press, 1987. – 397 p.
16. Leech G. N. Exploration in semantics and pragmatics / G. N. Leech. – Amsterdam : John Benjamins B. V., 1980. – 133 p.
17. Bach K. Linguistic, communication and speech acts / K. Bach, R. Harnish. – Cambridge (Mass.) : MIT press, 1980. – 352 p.
18. Романов А. А. Коммуникативно-прагматические и семантические свойства немецких высказываний-просьб : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / А. А. Романов. – Калинин, 1982. – 15 с.
19. Романов А. А. Модализированные перформативные конструкции в системе регулятивных средств диалогического общения / А. А. Романов // Перевод и автоматическая обработка текста. – М. : Ин-т Языкознания АН СССР, 1987. – С. 112–125.
20. Дорошенко А. В. Побудительные речевые акты и их интерпретация в тексте (на материале английского языка) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / А. В. Дорошенко. – М., 1985. – 220 с.
21. Никифорова Р. В. Коммуникативно-семантическая группа высказываний, реализующих интенцию "предлагания" (в современном английском языке) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Р. В. Никифорова. – Киев, 1988. – 24 с.
22. Депутатова Н. А. Стимулирующие реплики побудительной семантики в английском и русском речевом дискурсе : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / Н. А. Депутатова. – Казань, 2004. – 260 с.
23. Хабирова Н. М. Способы выражения побудительных интенций в татарском и английском языках : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / Н. М. Хабирова. – Казань, 2006. – 267 с.
24. Храковский В. С. Семантика и типология императива. Русский императив / В. С. Храковский, А. П. Володин. – Л. : Наука, 1986. – 272 с.
25. Fraser B. Hedged performatives / B. Fraser // Syntax and semantics. – N.Y. etc., 1975. – Vol. 3. – P. 187–210.
26. Богемова О. В. Структура речевой ситуации и выбор директивного высказывания (на материале французского языка) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. філол. наук : спец. 10.05.02 "Романские языки" / О. В. Богемова. – СПб., 2002. – 18 с.
27. Цурикова Л. В. Коммуникативный диапазон вопросительных предложений в дискурсе (на материале английского и русского языков) / Л. В. Цурикова. – Воронеж : ВГУ, 2001. – 144 с.
28. Бирюлин Л. А. Повелительные предложения : проблемы теории / Л. А. Бирюлин, В. С. Храковский // Типология императивных конструкций. – СПб. : Наука, 1992. – С. 5–50.
29. Иосифова В. Е. Употребительность в естественном диалоге прямых и косвенных речевых актов, выражающих побуждение (на материале устной речи жителей г. Калуги. К проблеме изучения языка города) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 Русский язык" / В. Е. Иосифова. – Калуга, 2005. – 192 с.
30. Беляева Е. И. Грамматика и прагматика побуждения : Английский язык / Е. И. Беляева. – Воронеж, 1992. – 168 с.

31. Беляева Е. И. Модальность и прагматические аспекты директивных речевых актов в современном английском языке : дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. И. Беляева. – М., 1987. – 459 с.
32. Баландіна Н. Ф. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті / Н. Ф. Баландіна. – Київ : АСМІ, 2002. – 332 с.
33. Бирюлин Л. А. Семантика и прагматика русского императива / Л. А. Бирюлин. – Helsinki : Slavica Helsingiensia, 1994. – 230 с.
34. Бирюлин Л. А. Теоретические аспекты семантико-прагматического описания императивных высказываний в русском языке : дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Л. А. Бирюлин. – СПб., 1992. – 297 с.
35. Формановская Н. И. Прагматика побуждения и логика языка / Н. И. Формановская // Русский язык за рубежом. – 1994. – № 5–6. – С. 34–40.
36. Саранцацрал Ц. Речевые акты побуждения, их типы и способы выражения в русском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Ц. Саранцацрал. – М., 1993. – 40 с.
37. Теплякова Е. К. Коммуникативные неудачи при реализации речевых актов побуждения в диалогическом дискурсе языка : на материале современного немецкого языка : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. К. Теплякова. – Тамбов, 1998. – 21 с.
38. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М. : БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – С. 23–24.
39. Лич Дж. Зарубежная лингвистика : пер. с англ. / Дж. Лич ; [общ. ред. В. А. Звегинцева, Б. А. Успенского, Б. Ю. Городецкого]. – М. : Издательская группа "Прогресс", 1999. – 268 с.
40. Грайс Г. П. Логика и речевое общение / Г. П. Грайс ; [пер. с англ.] // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. – С. 217–237.
41. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
42. Карандеева Л. Г. Ситуативно обусловленная вариативность просодических характеристик директивных иллокутивов : экспериментально-фонетическое исследование на материале современного немецкого языка : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Л. Г. Карандеева. – Тамбов, 2006. – 25 с.
43. Агасандова М. В. Односоставные побудительные инфинитивные предложения французского языка в прагматическом аспекте / М. В. Агасандова // Актуальные проблемы прагмалингвистики : тезисы науч. конф. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1996. – 92 с.
44. Levinson S. Pragmatics / S. Levinson. – Cambridge : University Press, 1983. – 420 p.
45. Кошмидер Э. Очерк науки о видах польского глагола. Опыт синтеза / Э. Кошмидер // Вопросы глагольного вида. – М. : Иностранная литература, 1962. – 167 с.
46. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
47. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре / Ю. Д. Апресян // Известия АН СССР. – Серия лит. и яз. – Т. 45. – № 3. – 1986. – С. 208–222.
48. Vendler Z. Les performatives en perspectives / Z. Vendler // Languages. – Paris, 1970. – P. 73–90.
49. Récanati F. Les énoncés performatifs / F. Récanati. – Paris : Minuit, 1981. – 278 p.
50. Корди Е. Е. Специфика французского императива / Е. Е. Корди // Императив в разноструктурных языках. Тез. докладов конференции "Функционально-типологическое направление в грамматике. Повелительность". – Л. : ЛГУ, 1988. – С. 66–67.
51. Романов А. А. Способы реализации иллокутивного потенциала директивных высказываний / А. А. Романов // Контрастная и функциональная грамматика. – Калинин : Калининский гос. ун-т, 1985. – С. 91–98.
52. Богданова Р. М. Побудительная речь. Проблемы типологии и интерпретации (на материале современного французского языка) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.05.02 "Романские языки" / Р. М. Богданова. – М., 1999. – 20 с.

Матеріал надійшов до редакції 19.04. 2011 р.

Дедухно А. В. К проблематике исследования экзерситивных перформативных речевых актов.

Статья посвящена исследованию экзерситивных речевых актов, прежде всего их классификации на основе семантических, синтаксических и прагматических признаков. Описаны условия успешности их употребления в речи. Анализ проводится на основе выделения доминантных перформативных экзерситивных глаголов, которые выполняют функцию предиката в экзерситивном речевом акте.

Dedukhno A. V. To the Problem of Studying the Exercitive Performative Speech Acts.

The article is devoted to the study of the exercitive speech acts, foremost their classification on the grounds of the semantic, syntactic and pragmatic features. The conditions of their usage in speech are described. The analysis is based on the selection of the dominant performative exercitive verbs that are used in the predicate function of the exercitive speech act.